

CONSIDERAȚII PRIVIND ACTIVITATEA ȘI REPERTORIUL OPEREI ROMÂNE DIN TIMIȘOARA

Rodica Giurgiu

Prezentul studiu se bazează pe cercetarea ce am efectuat-o în vederea realizării monografiei acestei instituții, la semicentenarul ei – *S-a ridicat cortina. Monografia Operei Române Timișoara* – publicată în 1999. De aceea, ea vizează prezentarea activității, completată cu o analiză muzicologică a repertoriului, doar pe perioada celor 50 de stagioni.

Înființată în 1946, prezența Operei Române din Timișoara în peisajul muzical al orașului a fost o necesitate pentru publicul de aici, căci exista o tradiție de peste două secole și jumătate a teatrului liric timișorean. Trupele de teatru, ce își făcuseră apariția încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, și-au desfășurat activitatea pe fundalul unei vieți muzicale laice și religioase ce a făcut din Timișoara o „mică Viena”.

Deceniile care au urmat Unirii de la 1918 s-au constituit într-o perioadă în care prezența spectacolelor Operei Române din Cluj, devenite permanente după Dictatul de la Viena, au demonstrat necesitatea unui teatru liric timișorean.

La 25 mai 1945, a avut loc o reprezentație festivă pentru comemorarea a 25 de ani de la prima reprezentație a Operei Române din Cluj, aflată în exil la Timișoara, la scurt timp, reîntregirea națională făcând posibilă reîntoarcerea acestei instituții în orașul de baștină. În același an, din inițiativa unor muzicieni, timișoreni și clujeni, s-a înființat un *Teatru liric de operetă* ce a suplinat, timp de o stagiune, golul lăsat prin plecarea Operei Române din Cluj.

Reîntoarcerea Operei Române la Cluj a însemnat o grea pierdere pentru timișoreni. Această instituție reușise să se integreze în spațiul cultural al orașului și devenise de neconceput o viață artistică normală fără existența spectacolelor de operă, operetă și balet. În acest sens s-au făcut o serie de

demersuri oficiale, inițiate în 1945 de Traian Nicolau și Gheorghe Marianciu, cărora li s-a adăugat ulterior și Aca de Barbu, pentru înființarea unei Opere de stat. Acestea nu au rămas fără rezultat: la 30 martie 1946 a apărut Decretul-lege nr. 254 de înființare a Operei Române din Timișoara. La 21 iunie a fost numită directoare Aca de Barbu, Traian Nicolau, director artistic¹, Gheorghe Marianciu fiind angajat secretar muzical.

Primăria orașului a pus la dispoziția acestei instituții clădirea Teatrului Municipal, suportând și cheltuielile legate de întreținere și de personalul de serviciu. S-au susținut concursuri și s-au dat în jur de 300 de audiții la Timișoara și la București, fiind angajați soliști cu experiență, dar mai ales o serie de tineri dornici de afirmare.

O parte din personalul artistic clujean s-a transferat la nou înființata Operă, alcătuind baza acestei echipe². Colectivul instituției, alături de cei trei directori și secretarul muzical, era alcătuit din dirijorii Gheorghe Pavel, Traian Mihăilescu, Hermann Klee, Constantin Daminescu, maestra de balet Mercedes Pavelici, regizorii Ionică Mihai și Eugen Gropșianu, 1 sufleur, 8 corepetitori, 22 soliste, 25 soliști, 47 orchestranți, 60 coriști, 19 balerini, 5 în personalul administrativ, 30 în personalul tehnic, 6 în personalul de serviciu, iar 34 de persoane formau „personalul biletar și garderobiere”³. Orchestra a funcționat la început și la Filarmonică, din ea făcând parte instrumentiști timișoreni de mare valoare⁴.

Pentru a marca existența Operei Române din Timișoara, în ziua de 6 octombrie 1946 a avut loc un concert de inaugurare, poate nu întâmplător în aceeași zi cu sfințirea Catedralei Banatului. Momentul inaugural a avut loc la 27 aprilie 1947 cu premiera operei *Aida* de Verdi. La acest spectacol impresionant sala Operei a fost neîncăpătoare, iar Piața Operei s-a umplut de mii de timișoreni care l-au ascultat difuzat prin megafoane.

În mai puțin de trei luni, publicului timișorean i s-au oferit cinci premiere, în toate cele trei genuri ale muzicii scenice. O performanță demnă de invidiat, având în vedere tânărul și neexperimentatul colectiv, care a fost nevoit să-și desfășoare activitatea în condițiile precare ale oricărui început.

În ideea educării unui nou public și invocându-se necesitatea eradicării „artei decadente”, mersul normal al activității artistice a început să fie obstrucționat. Lucrări universale de mare valoare erau criticate, sau chiar catalogate de presa comunistă drept „mediocre”, „reaționare”, impunându-se regiei, deci directoarei Aca de Barbu, soluții inacceptabile. Publicul a răsplătit însă cu prezența și aplauzele sale strădaniile artiștilor, tehnicienilor și muncitorilor, care au contribuit la realizarea unor spectacole de ținută.

O serie de decizii devastatoare, venite „de sus”, au culminat cu înlăturarea din Operă a Acăi de Barbu în toamna anului 1954. În acest fel s-a încheiat în istoria Operei Române din Timișoara o epocă plină de realizări,

perioadă în care au fost montate 16 opere din repertoriul universal: italian, german, francez, rus, ceh, o operă românească și una chinezească, 6 operete și 10 baletе, din care 2 românești.

A fost perioada greutăților inerente începutului, caracterizată însă de mult entuziasm, perioadă în care s-a format o echipă de artiști profesioniști, care, prin efortul lor comun, au reușit să susțină peste 1300 de spectacole⁵.

Începând cu 1952, Opera din Timișoara a susținut o serie de spectacole în afara sediului, în diferite localități: Lugoj, Bocșa, Reșița, Arad, Oradea, unele grupate în microstagioni. În 1953 s-a organizat primul turneu prin țară, prilej de afirmare și pe plan național a acestui colectiv. Perioada care a urmat, ce a debutat sub direcțiunea lui Francisc Kadar, a stat sub semnul unor noi strădanii și împliniri. Până în toamna anului 1963 au fost montate 20 de opere, 5 operete și 9 baletе, dintre care 10 spectacole din repertoriul românesc.

Marele eveniment al acestei perioade a fost sărbătorirea în 1947 a jubileului de 10 ani de la inaugurarea Operei Române din Timișoara. Sub directoratul lui Lucian Gropșianu, s-au prezentat o serie de premiere, spectacole care au făcut dovada valorii și a experienței acumulate în decursul acestui prim deceniu de activitate. Jubileul s-a constituit într-un moment de evaluare a activității acestei instituții: au fost prezentate 42 de premiere în 2.174 de spectacole, din care 1931 la sediu, la care au participat cca. 1.200.000 de spectatori.

S-au format colective artistice de valoare, iar cele două compartimente, corul și orchestra, s-au perfecționat în timp, prestațiile lor atingând cotele unui profesionalism indiscutabil. Se crease un public constant, iubitor de operă, pentru care s-au susținut: 135 de spectacole cu *Bărbierul din Sevilla*, 134 cu *Madama Butterfly*, 118 cu *Rigoletto*, 100 cu *Liliacul*, 99 cu *Tosca*, 94 cu *Cavalleria rusticana*, 90 cu *Vânt de libertate*, 82 cu *Voievodul țiganilor* sau *Boema*, 68 cu *Casa cu trei fete*, 40 cu *Ana Lugojana*, ultima în doar trei stagioni. Și nu am amintit decât cele mai cântate și îndrăgite creații scenice realizate în viziunea regizorală a Acăi de Barbu, a lui Ionică Mihai, Constantin Georgescu sau Eugen Gropșianu.

Spectacolele de balet – 314 în cele zece stagioni – în coregrafia lui Mercedes Pavelici și mai târziu Trixi Checas, s-au bucurat, de asemenea, de o largă audiență la public. Cel mai frecvent au fost jucate: *Coppélia* - 73 de spectacole, *Șeherezada* - 54, *Magazinul de păpuși* - 53 și *Petrică și lupul* - 47.

Realizările artistice nu ar fi fost posibile fără aportul unor adevărați maeștri la pupitrul orchestrei: Gheorghe Pavel, decedat, din păcate, la scurt timp după inaugurarea Operei Române din Timișoara, Mircea Popa,

Constantin Daminescu, Ladislau Rooth și Traian Mihăilescu, Hermann Klee, inegalabil maestru de cor și dirijor de orchestră și Radu Botez.

Scenografia - de multe ori elogiată în presă - s-a datorat unor artiști talentați, cu dragoste de teatru: Eugen Trucinsky, Gustav Binder, Claudia Fanea, sau Zoltán Gherzanich. Ei au fost secondati de Ștefan Gajo, ale cărui butaforii și obiecte de mobilier, în parte păstrate până astăzi, dădeau distincție și personalitate spectacolelor, contribuind decisiv la crearea celui tot unitar, în care artele trebuie să se îmbine armonios.

Spectacole de referință, montate sub directoratul lui Lucian Gropșianu, au fost operele *Trubadurul* de Verdi, în regia lui Evgheni Nemirov, care a semnat și scenografia și *Povestirile lui Hoffmann* de Offenbach. I-au succedat la conducerea instituției Viorel Covăsală, pentru o stagiune și Adrian Beldi, perioadă în care vor urma "noi strădanii și împliniri", între care demne de semnalat au fost premierele baletului *Lacul lebedelor* de Ceaikovski, operele *Cneazul Igor* de Borodin sau *Olandezul zburător* (*Vasul fantomă*) de Wagner.

În această perioadă s-a apelat și la colaboratori din țară și străinătate. O serie de spectacole din repertoriul curent au beneficiat de prezențe de excepție: Nicolae Herlea, David Ohanesian, Arta Florescu, Zenaida Paly, Petre Ștefănescu Goangă, care, alături de timișoreni, au ridicat la înalte cote artistice spectacolele curente. Din străinătate, nume sonore ale artei interpretative: Filipovici Krivcenia, Melania Bugarinovici, Gloria Lind sau Irina Arhipova, au apreciat prestația soliștilor noștri și au oferit publicului momente artistice de neuitat.

Opera Română din Timișoara a fost și în continuare mesagera artei lirice teatrale, atât reșitenii cât și arădenii beneficiind de - deja obișnuitele - microstagioni. În afara acestor orașe s-au efectuat o serie de turnee în țară și primul turneu în străinătate, în 1956, în Bulgaria.

În iunie 1963 a fost numit în fruntea instituției Nicolae Boboc, dirijor, compozitor, muzicolog, om de aleasă cultură, care a fost cel mai longeviv director al Operei. A avut șansa de a lucra cu o garnitură de soliști cu experiență, pe al căror profesionalism s-a putut conta. Sub conducerea lui, Opera Română din Timișoara a traversat perioada anilor maturității artistice. Noul context a permis aplicarea unei noi strategii repertoriale și achiziționarea unor nume noi în palmaresul artistic al acestei instituții. Căci, Nicolae Boboc s-a străduit să completeze schema Operei cu artiști din noua generație, care să poată prelua ștafeta de la cei cu experiență⁶.

În cele 11 stagioni de sub directoratul lui Nicolae Boboc s-au montat 46 de noi titluri în premieră: 26 de opere, 7 operete și 13 balet. Repertoriul a fost reîmprospătat cu lucrări din alte epoci sau stiluri, așa cum au fost de pildă operele germane *Flautul fermecat* și *Don Juan* de Mozart, *Fidelio* de

Beethoven sau *Lohengrin* de Wagner, sau cele italiene mai vechi, ca *La serva padrona* de Pergolesi. Tot din lirica italiană s-au individualizat *Elixirul dragostei* de Donizetti și *Norma* de Bellini, spectacole de referință ale acestei instituții.

S-au montat creații ale unor autori contemporani străini, ca de exemplu opera *Isteața* și baletul *Camina Burana* de Carl Orff, *Amelia la Bal* de Menotti, dar și români, unele în premieră absolută. În același timp, s-a menținut un anumit echilibru în ceea ce privește genurile teatrului liric, pentru a putea satisface gusturile și preferințele publicului meloman.

În acea perioadă compartimentul artistic al baletului și-a început perioada sa de glorie. S-au montat spectacole clasice și, în același timp, prin *Chore Studio*, al cărui mentor a fost Alexandru Schneider, s-a impus baletul modern în coregrafia românească.

Pentru realizarea unor spectacole de înaltă ținută artistică s-a apelat la colaboratori: regizori, scenografi, coregrafi, atât din țară, cât și din străinătate, cum au fost Pierre Medecin din Paris sau Ulrich Baumgartner din Viena.

În stagiunea 1968-1969, împreună cu Filarmonica "Banatul", s-a organizat prima ediție a Festivalului *Timișoara muzicală*. Acestea au fost prilejuri de a prezenta publicului noi premiere, sau noi montări, spectacole cu soliști de renume, titluri noi în interpretarea unor colective artistice din țară. Acest festival s-a permanentizat, absența lui devenind astăzi de neconceput în peisajul cultural al orașului.

În toamna anului 1972 a fost sărbătorit Jubileul de 25 de ani de la înființarea Operei Române din Timișoara. În toți acești ani Opera a prezentat publicului peste 100 de titluri în premieră, dintre care aproape 60 de opere, 30 de baletе și 16 operete.

Creația românească s-a bucurat și ea de o atenție deosebită, realizându-se chiar premiere absolute, între care *Michelangelo* de Alfred Mendelsohn sau *Măiastra* de Ovidiu Manole. Numărul spectacolelor date în acești 25 de ani a depășit cinci mii (aproape 1.000 dintre ele susținute în turnee), iar cel al spectatorilor a atins impresionanta cifră de două milioane.

Până la sfârșitul anului 1971 avuseseră loc 690 de spectacole (31 de opere, 12 operete și 6 baletе), susținute cu oaspeți, din care 196 de invitați din străinătate, iar de la Operele și Teatrele lirice din țara noastră 156 cântăreți, balerini și dirijori.

Alături de Ludovic Spiess, Zenaida Paly, Nicolae Herlea au fost înscrise pentru prima oară pe afișele timișorene nume noi: Ion Dacian, Teodora Lucaciu, Elena Cernei, sau balerinele Ileana Iliescu și Magdalena Popa. Spectacole de neuitat au fost realizate în compania unor invitați străini: Kim Borg, Patricia Johnson, Claudia Parada, Aldo Proti, Virginia Zeani, Giuseppe di Stefano etc. În același timp, artiștii timișoreni au putut fi

aplaudați pe diferite scene ale lumii: la Cairo sau Viena, în China, Vietnam, Oceania, Tunisia sau India.

În cei 25 de ani colectivul Operei a făcut cunoscute valori ale creației scenice universale prin sute de spectacole susținute în diferite localități ale țării: 393 de operă (38 de titluri), 474 de operetă (14 titluri) și 103 de balet (18 titluri).

La 15 septembrie 1974, Nicolae Boboc a fost eliberat - la cerere - din funcția de director. A fost o perioadă "de aur" a marilor împliniri, posibile și datorită existenței unor colective capabile de performanțe artistice, apreciate atât în țară, cât și în străinătate.

La conducere i-a urmat dirijoarea Cornelia Voina. În cele trei stagioni cât a stat în fruntea Operei Române din Timișoara, a reușit să continue bunele tradiții ale acestei instituții, atât în planul repertorial, cât și al valorii prestațiilor artistice. O serie de spectacole au fost reevaluate prin noi montări, iar cele câteva premiere, între care *Nabucco* de Verdi, au purtat girul profesionalismului.

Au continuat turneele în țară și străinătate, prilejuri de confirmare a potențialului artistic al acestor mesageri ai artei interpretative timișorene. Dar perioada de relativă "destindere politică" începea să ia sfârșit. Și acest lucru s-a făcut simțit mai ales la nivelul culturii.

În toamna anului 1977 a fost numit la conducerea Operei Române din Timișoara Petre Manzur, care va rămâne în această funcție până în toamna anului 1983. Este perioada în care se prefigurează toboganul "epocii de aur".

Reparațiile generale la clădirea Operei vor dicta o anumită politică repertorială, numeroase spectacole fiind susținute în alte localități, iar în Timișoara, în săli improprii genului. Totuși se montează noi premiere, susținute în deplasare și se continuă reîmprospătarea unor spectacole din repertoriul curent, prin refaceri sau așa-zisele premiere II. Reluarea activității la sediu are loc la 1 mai 1979.

În perioada cât a condus destinele Operei s-au montat 13 noi titluri: 5 opere, 2 operete și 6 balet, între care, în premieră absolută *Dacia Felix* a dirijorului și compozitorului Bujor Hoinic.

Începutul noului deceniu a adus artei și culturii o serie de schimbări. Instituțiile de cultură au fost nevoite să reducă din angajați, la început doar din sectorul administrativ, cu timpul însă și din personalul de specialitate. În mod paradoxal însă, s-au încărcat cheltuielile bugetare ale instituției prin înființarea unei *secții de estradă*, care se spera că va fi aducătoare de venituri. Rezultatele - artistice și financiare - au fost însă sub așteptări.

Din 1978 Festivalul *Timișoara muzicală*, în cea de a VI-a ediție, a devenit anual.

De microstagioni au beneficiat, în continuare, orașele: Lugoj, Arad, Reșița, Oțelu Roșu, Deva, Hunedoara, Buziaș, Oradea, precum și Ciacova. În fiecare an s-au organizat turnee în țară și în străinătate, Opera Română din Timișoara fiind prezentă pe o serie de scene europene: în Iugoslavia, R.F.G., Belgia, Luxemburg, Olanda și Italia.

În toamna anului 1983, conducerea Operei Române din Timișoara a fost preluată de Ion Iancu, un profesionist al baghetei venit de la Opera din Cluj. A avut însă neșansa să simtă "binefacerile" *epocii de aur* sub dictatura lui Ceaușescu. Subvențiile acordate culturii s-au redus drastic și s-au făcut masive reduceri de personal, statul subvenționând doar o parte din salariile artiștilor. Spectacolele de la sediu au fost completate cu o serie de concerte date în hale de întreprinderi, în cluburi muncitorești, în școli, grădinițe și chiar săli de cinema, înaintea filmelor de succes. Sub direcția noului manager s-au montat trei premiere de succes: un balet și două operete.

Festivalul *Timișoara muzicală* a rămas însă și pe mai departe o manifestare de ținută, nepoluată de directivele politice ale vremii.

O serie de invitați de la operele din Cluj, Iași, București au onorat o parte din spectacolele curente. Din străinătate, tenorul Vladislav Piavko a devenit răsfațatul publicului timișorean. S-au menținut în continuare microstagionile de la Reșița, Lugoj și Arad.

La 30 martie 1985 Ion Iancu și-a încheiat activitatea managerială, în funcția de director fiind numită Maria Mărgineanu. În condițiile dure ale autofinanțării, se găsisse soluția instalării la conducerea instituțiilor artistice a unor oameni considerați buni organizatori, dar care nu aveau pregătirea de specialitate necesară.

Noua direcțiune va iniția o serie de manifestări apreciate de public: *Zilele muzicii verdiene* sau *Armonii de toamnă*, prilejuri de a rula spectacole cu invitați din țară și străinătate, de a prezenta spectacole din repertoriul curent, sub un generic atractiv. Pentru melomani se înființează *Clubul iubitorilor de operă*, unde se susțin recitaluri, se organizează expuneri, meda-lioane, prezentări de filme video.

Va continua însă periplul artiștilor prin fabrici și uzine, în școli și grădinițe, pentru a completa bugetul sărac al instituției. În paralel, se organizează într-un cadru elevat, la Muzeul Banatului, recitaluri vocale.

În Festivalul *Timișoara muzicală*, Opera își concurează omonima artistică printr-un larg spectru stilistic. Se prezintă premiere, refaceri, spectacole cu invitați din țară și străinătate. Cea de a XIII-a ediție a marcat aniversarea a patruzeci de ani de existență a Operei Române din Timișoara, în care *Aida* din 27 aprilie a fost gândită ca o reeditare a spectacolului inaugural.

Între soliștii invitați s-au numărat Ludovic Spiess, David Ohanesian, Mioara Cortez-David, Sanda Șandru, Dorin Teodorescu, Florin Georgescu, dar și personalități timișorene, pensionate. Din străinătate, nume sonore: Vladislav Piavko, Ludmila Magomedova, Iuri Marusin, Zurab Sotkilava și alții.

Microstagiunile treptat se răresc, căci implicau cheltuieli, și rămân doar cele de la Arad și Reșița. Se găsesc totuși fonduri pentru turnee și deplasări. Între ele, marea realizare a acestui colectiv a fost invitația de a participa la *Festivalul George Enescu* din București. De asemenea, au fost semnalate prezențe timișorene cu prilejul unor festivaluri sau doar al unor spectacole curente în diferite orașe ale țării.

Stagiunea 1989-1990 părea a fi la fel ca celelalte: Spectacole din repertoriul curent, reprezentații cu invitați din țară și străinătate. Are loc al **XVI-lea** – și ultimul – Congres al P.C.R. și Nicolae Ceaușescu este reales în unanimitate. Părea că nimic nu va schimba cursul istoriei.

Și totuși... în 16 decembrie se declanșează revoluția română la Timișoara și la 20 decembrie Timișoara se declară – sub dictatură comunistă – oraș liber. În 22 decembrie, spațiul dintre Operă și Catedrală devine neîncăpător pentru cei peste 200.000 de băcăneni, a căror bucurie nu se poate descrie la auzul cuvântului VICTORIE.

Un nou timp al Operei timișorene va debuta sub directoratul lui Ion Iancu, care își va onora mandatul luptându-se cu inerente greutăți. Deschiderea granițelor, care a fost un lucru foarte bun, a avut drept consecință "decimarea" colectivelor artistice importante. Montarea unor spectacole tradiționale devenea tot mai dificilă. Era necesară completarea tuturor compartimentelor și acest lucru s-a încercat prin angajarea unor muzicieni tineri.

În prima stagiune, în afară de Vladislav Piavko, printre soliștii invitați din străinătate s-au numărat Patricia Morandini și Corneliu Murgu, având-o parteneră pe Maria Slătinaru Nistor. Au continuat, de asemenea, schimburile bilaterale cu Iugoslavia. S-au păstrat microstagiunile de la Lugoj și Arad și s-au organizat turnee în Ungaria și Iugoslavia.

În septembrie 1990 a fost numit să conducă destinele acestei instituții Virgil Bosa, care a rămas în fruntea Operei timișorene până în 1994.

Noua lege a pensionării a atras după sine un val de retrageri din cadrul Operei și, în acest fel, instituția a pierdut din nou oameni de valoare. Au fost completate compartimentele artistice cu personalități din țară și din străinătate, dar și cu soliști tineri, căroră Opera timișoreană le-a dat girul de încredere. Compartimentul solistic fiind foarte restrâns (la un moment dat nu a existat nici un tenor angajat), s-a apelat în mare parte la colaboratori. În acest fel, invitații, alături de soliștii noștri – din păcate prea puțin solicitați în

acea perioadă – au contribuit la menținerea unui nivel ridicat al spectacolelor.

În perioada celor patru stagioni cât a condus destinele acestei instituții Virgil Bosa, s-au prezentat 15 titluri, în noi montări sau în premieră, din care 9 opere, 1 operetă și 5 balet, precum și două creații vocal-simfonice. Repertoriul curent era de 27-30 de titluri și cuprindea capodopere din literatura muzical-teatrală universală.

S-a reluat Festivalul *Timișoara muzicală*, după o absență nemeritată de un an, și s-a organizat în 1993 primul *Festival internațional de operă și balet*. Acesta a reunit colective întregi ale Operelor din București, Cluj-Napoca (Română și Maghiară), Iași și – bine înțeles – Timișoara, precum și de la Academia de Muzică “Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, alături de Operele din Chișinău și Budapesta. A început o fructuoasă colaborare cu Centrul Cultural Francez din Timișoara, prin intermediul căruia au fost aduse o serie întreagă de companii de balet modern.

S-au refăcut sau montat noi spectacole, cântate integral în limba italiană sau germană, lucru benefic pentru turneele organizate în străinătate, dar – mai ales la început – mai puțin gustate de public. S-au continuat colaborările începute cu Teatrul Toșa Jovanovici din Novi Sad și s-au inaugurat schimburile culturale între Opera din Timișoara și cea din Chișinău.

Spectacolele din repertoriul curent au beneficiat și în continuare de o serie întreagă de invitați din țară și din străinătate. Trupe de teatru liric sau de balet – spectacole considerate adevărate evenimente – au evoluat pe scena timișoreană, aducând un plus de varietate, dar și de inedit în peisajul muzical al orașului. Între ele s-a numărat și Compania de dans *Gelu Barbu* din Insulele Canare (Spania) cu spectacolul *I love Becket*.

Microstagionile au devenit treptat activități de domeniul trecutului. Au rămas doar acele spectacole, mai mult sau mai puțin lunare, de la Arad, pe bază de abonament.

În acea perioadă Opera din Timișoara a fost prezentă la *Festivalul de Operă de la Locarno (Elveția)* și la *Festivalul Jocuri de vară în aer liber* de la Szeged. Turneele efectuate în Austria, Germania, Spania, Olanda, Belgia de colectivul timișorean – “întărit” cu forțe de împrumut – au beneficiat de cronici favorabile în presa din străinătate. Ultimul succes al Operei timișorene sub directoratul lui Virgil Bosa a fost în Belgia, cu *Flautul fermecat*, în colaborare cu Opera din Budapesta și *Don Giovanni*, prezentat – din păcate cu acceptul direcțiunii – ca o realizare a Operei budapestane.

Noua stagiune 1994-1995 a debutat sub conducerea dirijorului Ion Iancu, investit cu un nou mandat în această funcție în august 1994. În perioada care a urmat a scăzut numărul titlurilor din repertoriul curent, care oscila între 20-25 – din care doar o operetă și trei spectacole de balet – dar

au fost refăcute titluri cu mare priză la public, care se uzaseră moral și material.

Oaspeții de la teatrele lirice din România au fost colaboratorii deja cunoscuți ai spectacolelor de operă și operetă⁷. Festivalul internațional *Timișoara muzicală* din toamna anului 1996 s-a constituit într-un moment aniversar prilejuit de sărbătorirea jubileului de 50 de ani de la înființarea Operei Române din Timișoara.

Desfășurat în perioada 15 septembrie – 1 octombrie, a cuprins 14 manifestări, între care, desigur, spectacolul verdian *Aida*, dar într-o nouă montare. În rolul lui Radames a fost invitat tenorul Corneliu Murgu, astăzi directorul Operei Române din Timișoara. Această a XXI-a ediție a Festivalului a fost o adevărată sărbătoare a teatrului liric din România, căci au fost invitate o serie de colective ale unor instituții muzicale, teatrale și de învățământ din țară.

O manifestare de suflet a fost întâlnirea cu foștii angajați ai Operei, cu cei ce au trudit și au creat de-a lungul anilor în această instituție: artiști, funcționari și muncitori. Între aceștia s-au numărat și o parte dintre membrii fondatori, cărora Opera Română din Timișoara le datorează recunoștință și prețuire⁸.

Manifestările jubiliare s-au încheiat cu o Gală de operă și balet sub genericul *Splendorile operei*, un adevărat regal artistic, la care și-au dat concursul, pe lângă soliști timișoreni, invitați și foști membri ai Operei.

A fost o seară deosebită, ce a încununat manifestările prilejuite de jubileul a 50 de ani de la înființarea Operei Române din Timișoara. Un arc peste timp. Un timp care a acumulat strădanii, împliniri sau eșecuri, bucurii și lacrimi, momente de dăruire, de emoții, multă muncă și mai ales multă **muzică**.

Privind retrospectiv activitatea Operei Române din Timișoara remarcăm faptul că în aceste decenii a existat o politică repertorială echilibrată. Când afirm acest lucru mă refer în primul rând la faptul că s-a încercat aducerea în fața publicului, într-un raport echitabil, a tuturor genurilor: operă, operetă și balet, satisfăcându-se, în acest fel, preferințele unui public cât mai variat.

În cadrul fiecărui gen au fost prezentate în primul rând lucrările consacrate, cu mare audiență la public, dar nu au fost neglijate nici alte lucrări: ale clasicii, romanticilor sau ale reprezentanților școlilor naționale, inclusiv - și poate mai ales - aparținând celei românești.

În primele trei stagii, din nevoia educării și formării unui public nou, marea majoritate a lucrărilor au fost opere italiene accesibile, devenite clasice: de Giuseppe Verdi (*Aida*, *Traviata*, *Rigoletto*), Giacomo Puccini (*Madama Butterfly*, *Tosca*, *Boema*), Mascagni (*Cavalleria rusticana*),

Ruggiero Leoncavallo (*Paiața*) sau Gioacchino Rossini (*Bărbierul din Sevilla*). Au mai fost prezentate *Evgheni Oneghin* de Piotr Ilici Ceaikovski și, timid, doar în cadrul studioului de operă, un clasic, prin singspielul *Bastien și Bastienne* de Wolfgang Amadeus Mozart.

Începând cu *Casa cu trei fete* de Schubert - Berté, au fost montate alte patru operete: *Eva* de Franz Lehar, considerată "o jignire a muncitorilor"⁹ și scoasă din repertoriu în următoarea stagiune, *Parvenitul* de Jacques Offenbach, *Voievodul ȋiganilor* și *Liliacul* de Johann Strauss.

Au fost, de asemenea, oferite publicului și șapte spectacole de balet, unele coupé, între care s-au individualizat *Coppélia* de Léo Delibes și *Șeherezada* de Rimski-Korsakov.

În decursul celor cinci decenii, marea majoritate a lucrărilor incluse în repertoriul Operei Române din Timișoara au aparținut genului operai: 75 de creații, din care 24 românești, adică aproape o treime. Opereta, gen îndrăgit în Timișoara, a beneficiat de 30 de titluri noi, din care 3 românești. Spectacolele de balet, în număr de 50, unele în spectacole coupé, au fost realizate fie prin montarea unor lucrări consacrate genului, fie pe lucrări din literatura muzicală universală sau românească sau pe colaje muzicale, în diferite concepții coregrafice. Și în acest gen creației românești i s-a acordat locul ce îl merită în cultura noastră: 14 titluri, din care 3 au fost transpuneri coregrafice ale unor lucrări simfonice.

În genul operai, între creațiile universale, 27, adică mai mult de o treime, au fost italiene: 9 creații de Giuseppe Verdi (*Aida*, *Traviata*, *Rigoletto*, *Trubadurul*, *Bal mascat*, *Falstaff*, *Don Carlos*, *Nabucco*, *Ernani*), 6 de Giacomo Puccini (*Madama Butterfly*, *Tosca*, *Boema*, *Gianni Schicchi*, *Turandot*, *Sora Angelica*), 3 de Gaetano Donizetti (*Don Pasquale*, *Lucia di Lammermoor*, *Elixirul dragostei*), câte 2 de Gioacchino Rossini (*Bărbierul din Sevilla*, *Cenușăreasa*), respectiv Vincenzo Bellini (*Norma*, *Puritanii*) și câte o operă de Domenico Cimarosa (*Căsătorie secretă*), Giovanni Battista Pergolesi (*La serva padrona*), Pietro Mascagni (*Cavalleria rusticana*), Ruggiero Leoncavallo (*Paiața*), respectiv Gian Carlo Menotti (*Amelia la bal*).

Compozitorii germani, între care și reprezentanți ai clasicismului vienez, au beneficiat de montări, unele de excepție. Astfel au fost puse în scenă o creație preclasică de Händel (*Orlando*), 6 creații mozartiene (*Bastien și Bastienne*, *Nunta lui Figaro*, *Răpirea din serai*, *Flautul fermecat*, *Don Juan*, *Cossi fan tutte*), *Fidelio* de Beethoven, precum și *Martha* de Flotow, *Hänsel și Gretel* de Engelbert Humperdink, două creații wagneriene (*Olandezul zburător*, *Lohengrin*) și *Isteața* de Carl Orff.

Creația franceză a fost reprezentată pe scena Operei timișorene prin *Lakmé* de Leo Délibes, *Mignon* de Ambroise Thomas, *Faust* de Charles

Gounod, *Carmen* și *Pescuitorii de perle* de Georges Bizet, *Manon* de Jules Massenet, precum și de franco-germanul Jacques Offenbach prin unica sa operă *Povestirile lui Hoffmann*.

Școala națională rusă, prin creații ale lui Piotr Ilici Ceaikovski (*Evgheni Oneghin*, *Dama de Pică*), Alexandr Porfirievici Borodin (*Cneazul Igor*, *Boris Godunov*) și Serghei Rahmaninov (*Aleko*), a fost, de asemenea, în atenția publicului, încă din primele stagii. *Mireasa vândută*, acel "veritabil imn național al Boemiei"¹⁰ și care i-a adus o imensă popularitate lui Bedrich Smetana, s-a înscris în repertoriul Operei, în acest fel, valorificându-se una dintre creațiile de seamă ale școlii naționale cehe.

Creațiile românești, așa cum am mai amintit, au beneficiat de o serie de montări timișorene. Din întregul repertoriu, un sfert, mai precis 39 de titluri au aparținut școlii noastre naționale. Între acestea, 15 au fost creații bănățene.

În genul operei, au fost montate câte trei creații de Gheorghe Dumitrescu, prolific și reprezentativ compozitor al acestui gen muzical (*Fata cu garoafe*, *Răscola Vlad Țepeș*) și Doru Popovici (*Interogatoriul din zori*, *Mariana Pineda*, *Prometeu*), câte două opere de Sabin Drăgoi (*Năpasta*, *Păcală*), Cornel Trăilescu (*Bălcescu*, *Motanul încălțat*) și Tudor Jarda (*Dreptul la viață*, *Pădurea vulturilor*), precum și lucrări scenice de Paul Constantinescu (*O noapte furtunoasă*) Alexandru Zirra (*Capra cu trei iezi*), Hermann Klee (*Făt Frumos*), Liviu Glodeanu (*Zamolxe*), Alfred Mendelsohn (*Michelangelo*), Ovidiu Manole (*Măiastra*), Adalbert Winkler (*Fluviul revărsat*), Cornel Țăranu (*Secretul lui Don Giovanni*), Teodor Bratu (*Stejarul din Borzești*), Liana Alexandra (*Călătorie în zori*) și Șerban Nichifor (*Domnișoara Christina*).

Întrebat de către un reporter "cum a realizat Opera de-a lungul anilor raportul dintre repertoriul așa-zis «clasic» și cel «contemporan», Nicolae Boboc a răspuns: "Față de publicul de concerte simfonice, cel de operă pare a fi - din păcate - mult mai conservator. Și nu numai publicul, ci chiar și cântăreții. Opere de mare valoare ale contemporanilor noștri izbutesc cu foarte mare greutate să se mențină multă vreme în repertoriu și aceasta nu numai la noi, ci aproape peste tot. /.../ Dintre cele bune noi am prezentat la Timișoara doar două: *Isteața* de Carl Orff și *Amelia la bal* de Menotti. Dificultăți de altă natură decât cea artistică, ne-au împiedicat să le putem menține mult timp în repertoriu. Publicul însă le-a acceptat, probabil datorită faptului că dialogul lor nu era prea modern.

Dac-ar fi numai după mine - mărturisea în continuare muzicianul - desigur aș fi programat mai multe opere contemporane. Dar un director nu are voie să nu țină seama de o seamă de factori, care, oricât ar dori-o el să fie altfel, își au realitatea lor. Dintre aceștia, publicul nu este pe ultimul plan.

Fără el ce ne-am face? Nu-l putem ignora, ca până la urmă totul să se întoarcă împotriva noastră. /.../ Și-apoi, creațiile compozitorilor noștri, cum ar fi *O noapte furtunoasă* al lui Paul Constantinescu, *Michelangelo* a lui Alfred Mendelsohn, *Răscoala* lui Gheorghe Dumitrescu, *Măiastra* lui Ovidiu Manole sau *Pădurea vulturilor* de Jarda nu pot fi considerate și ele opere contemporane? Cu toate acestea, părerea mea este că opera contemporană ar trebui să-și găsească un loc mai important în repertoriul nostru”¹¹.

De la data interviului, în ultimele decenii, creațiile contemporane, în special cele românești, au reușit să mai câștige teren în competiția cu cele “clasice”.

Majoritatea lucrărilor aparținând genului **operei** montate pe scena timișoreană au fost opere vieneze. Au fost prezentate lucrări de Johann Strauss (*Voievodul țiganilor*, *Liliacul*, *Sânge vienez*, *O noapte la Veneția*), Franz Lehar (*Eva*, *Văduva veselă*, *Dragoste de țigan*, *Țara surâsului*), Emmerich Kálmán (*Silvia*, *Contesa Maritza*, *Prițesa circului*), Schubert - Berthé (*Casa cu trei fete*), Karl Zeller (*Vânzătorul de păsări*), Paul Abraham (*Bal la Savoy*, *Victoria și al ei husar*), Karl Millöcker (*Studentul cerșetor*), Eduard Künneke (*Logodnicul din lună*), Jacques Offenbach (*Parvenitul*), Franz Suppé (*Frumoasa Galathea*), Mam'zelle Nitouche de Florimond Hervé, *Contele Mișka* de Szvimai Albert, precum și musicalul *My fair lady* de Frederick Loewe.

Nu au lipsit nici din acest gen creații de sorginte comunistă, dar care, prin muzica, prin jocul și calitățile soliștilor au stat la baza unor spectacole de mare succes. Și mă refer la *Vânt de libertate* de Isaak Dunaevski, care, alături de *Tânăra gardă* a lui Iulii Meitus, s-au înscris în dezideratele politice ale acelor timpuri.

Ana Lugojana de Filaret Barbu, *Lăsați-mă să cânt* de Gherase Dendrin și *Soarele Londrei* de Florin Comișel au fost cele trei opere românești puse în scenă la Timișoara, prima valorificând melosul popular din Banat, iar cea de-a doua creații ale lui Ciprian Porumbescu.

Spectacolele de **balet** s-au constituit și ele, în cea mai mare parte, în reprezentații de înaltă calitate artistică, timp de decenii trupa de balet timișoreană fiind apreciată atât în țară, cât și în străinătate.

Cele mai multe titluri au fost de Piotr Ilici Ceaicovski (*Lacul lebedelor*, *Spărgătorul de nuci*, *Frumoasa din pădurea adormită*, *Francesca da Rimini*), alături de alte lucrări consacrate: *Fântâna din Bahcisarai* de Boris Asafiev, *Șeherezada* de Rimski-Korsakov, *Giselle* de Adolphe Charles Adam, *Magazinul de păpuși* de Joseph Bayer, *Pescuitorii de perle* de Georges Bizet, *Coppélia* de Léo Delibes, *Corsarul* de Adam - Delibes, *Don Quijote* de Ludwig Minkus, *Șurale* de Farid Zaghidulovici Iarulin, *Carmen* de Bizet-Scedrin, *Romeo și Julieta*, alături de *Petrică și lupul* de Serghei

Prokofiev, *Legenda dragostei* de A. Milikov, *Floarea roșie* de Reinhold Glière, *Daphnis și Chloé* de Maurice Ravel, *Tricornul* de Manuel de Falla, precum și *Mandarinul miraculos* de Béla Bartók. De o paletă stilistică diversă, ele au încercat să satisfacă cerințele publicului timișorean.

Au fost spectacole de balet cu montări realizate pe lucrări ce nu au fost dedicate acestui gen: *Preludiile* de Liszt, lucrare ce a stat la baza baletului *Spre viață nouă*, *Serenada nr. 6* de Mozart, *Bolero* de Ravel, *Pinii din Roma* de Ottorino Respighi, *Concertul în fa* de Gershwin, *Carmina Burana* de Carl Orff, *Omagiu lui Țuculescu* de Doru Popovici, *Rapsodia română* de George Enescu și *In memoriam* de Alexandru Pașcanu. De asemenea, au fost realizate și spectacole cu selecțiuni din operele unui singur autor: *Seară de balet* pe muzica lui Ceaikovski sau *O seară vieneză* de Johann Strauss.

Apreciate de publicul din țară și din străinătate au fost spectacolele de balet modern – între care și câteva titluri amintite mai sus – unele realizate pe colaje muzicale de diverși autori: Ceaikovski, Teodor Grigoriu, Gustav Mahler, Anton Webern, Tiberiu Olah, Aurel Stroe, în *Chore studio I*, inclusiv de muzică electronică, *Dans, dans, dans, Extaz* și *Un strigăt pentru tine*, unde alături de Mozart, de pildă, s-au auzit piese de Jean Michel Jarr sau Vangelis.

Spectacolele coupé, de balet cu operă, căci uneori s-a “spart” și tradiționalul tandem *Cavalleria rusticana* - *Paiațe*, au satisfăcut gustul divers al publicului, care a apreciat în aceeași seară atât prestația soliștilor, a corului și a orchestrei, cât și a corpului de balet. Tot în cadrul unui spectacol coupé s-a montat *Noaptea valpuriei* din opera *Faust* de Gounod.

Ceea ce poate nu s-a reușit în genul operei – mă refer la valorificarea mai multor creații contemporane – a fost compensat prin balet. Și voi cita, din nou, din interviul lui Nicolae Boboc: “Producțiile chorestudio-ului nostru – bazate în special pe muzică contemporană, n. a. – au reușit destul de repede să se impună și aceasta nu numai de ochii specialiștilor, dar chiar în fața publicului larg”¹².

Au existat în repertoriul Operei Române din Timișoara spectacole cu mare priză la public, lucru ce a determinat programarea cu preferință a anumitor titluri. Astfel, pe primele locuri în palmaresul repertorial au stat: opera *Traviata* de Verdi, cu 479 de reprezentații, a cărei premieră a avut loc încă în prima stagiune, la 2 mai 1947, opereta *Liliacul* de Johann Strauss, care după succesul de public al premierei din 10 martie 1949, chiar dacă a fost criticată pentru carențele ei politice, pentru “conținutul banal, înfățișând unele situații idilizate, încadrându-se de minune în principiile clasei capitaliste”, a mai beneficiat de 384 de spectacole.

Cele mai "rulate" opere, care au depășit 100 de reprezentații în decursul celor cinci decenii, au fost, în ordinea intrării lor în repertoriu: *Aida* - 184 spectacole, *Traviata* - 479, *Madama Butterfly* - 300, *Cavalleria rusticana* - 223, *Tosca* - 235, *Bărbierul din Sevilla* - 344, *Rigoletto* - 351, *Boema* - 176, *Lakmé* - 116, *Carmen* - 212, *Don Pasquale* - 104, *Faust* - 103, *Trubadurul* - 196, *Lucia di Lammermoor* - 170, *Lakmé* - 116, *Nabucco* - 132.

Alături de *Liliacul*, o serie de operete au fost mereu reprogramate, spre bucuria iubitorilor acestui gen: *Casa cu trei fete* - 214, *Voievodul ȝiganilor* - 132, *Vânt de libertate* - 117, *Văduva veselă* - 265, *Silvia* - 260, *Vânzătorul de păsări* - 129, *Dragoste de ȝigan* - 120, *Ȝara surâsului* - 191, *Sânge vie-nez* - 211, *My fair lady* - 188, *Contesa Maritza* - 186, *Contele Mișka* - 136.

Montat în cea de-a patra stagiune, baletul *Magazinul de păpuși* a apărut pe afișele Operei de 186 ori. Cu peste 100 de reprezentații au mai fost: *Coppélia* - 102, *Șeherezada* - 144, *Fântâna din Bahcisarai* - 143 și *Lacul lebedelor* - 120.

Frecvența acestor titluri – trebuie să recunoaștem – a fost determinată în primul rând de **publicul timișorean**. Așa cum am mai amintit în capitolele anterioare, Opera a avut un public pe măsura strădaniilor și eforturilor depuse de colectivul acestei instituții, pe măsura valorii ansamblului său artistic.

Despre relația public-repertoriu Nicolae Boboc spunea: "Când e vorba despre public, obișnuim să ne comportăm cu el într-un mod foarte prudent. Pe de o parte spunem că publicul este exigent (deși nu întotdeauna suntem convinși de aceasta), iar pe de altă parte justificăm aceste concesii pe care le facem ca fiind la cerința acestuia (ceea ce este adevărat). Suntem conștienți că trebuie să-l atragem, să-l educăm, deci noi trebuie să formăm pe cel care, de fapt, ne judecă"¹³.

Dragostea timișoreanului pentru operă a fost o realitate de necontestat. Încă din primele stagiuni, spectacolele se jucau cu săli pline, iar tinerii umpleau galeria, răsplătind cu aplauze fiecare reușită. "Pe vremea aceea tineretul avea o pasiune ieșită din comun pentru muzica de operă. Numai cine a văzut porțile teatrului asaltate și cucerite de masele studențești, sau galeria arhiplină aclamând, ar putea depune mărturie asupra entuziasmului de neimaginat declanșat de un spectacol de operă", își amintea compozitorul Ovidiu Manole, despre acele vremuri de pionierat¹⁴. "Pe vremea studenției – ne mărturisea Titus Țirnea – prin anii '50, stăteam la coadă la bilete, cu două ore înainte de deschiderea casieriei pentru a fi siguri că vom găsi un bilet la galerie."

În rândurile ce urmează voi insera câteva aprecieri făcute de soliști și dirijori de renume, referitoare la publicul timișorean. Maria Slătinaru-Nistor: "Reîntoarcerea mea pe scena timișoreană, am primit-o cu bucurie, având

plăcerea să cânt /.../ în concertul la care am avut satisfacția aplauzelor publicului timișorean, generos ca de obicei, aplauze motivate de aportul soliștilor”⁷; Felicia Filip: “E o mare plăcere să cânt aici, plăcere care sporește de fiecare dată prin răsplata cu care publicul mă onorează”⁸; Florin Diaconescu: “Sper ca publicul timișorean, pe care-l iubesc mai mult decât pe toate celelalte din țară, pentru căldura lui și pentru cultura aleasă în domeniu, să mă adopte printre interpreții pe care îi iubește”¹⁵.

Într-un interviu, Ionel Voineag spunea cu admirație: “Timișoara este un oraș serios, cu intelectuali, cu instituții artistice numeroase. Câte orașe din Europa se pot mândri cu acest lucru ?”¹⁶ Aceeași idee am regăsit-o și într-una din scrisorile adresate de Mihail Munteanu, artist al poporului al U.R.S.S., unui meloman timișorean: “La Timișoara cânt cu deosebită plăcere, din mai multe motive: este un teatru deosebit, cu un public inteligent și rafinat. Orașul Timișoara se deosebește de alte orașe prin cultura înaltă”¹⁷. O serie de soliști străini au plecat cu impresii deosebite legate de acest oraș și de iubitorii săi de operă, trezind interesul colegilor lor. Astfel, Nina Fomina, artistă emerită a R.S.F.S.R., directoarea artistică a Teatrului Academic de Stat din Moscova, a mărturisit că Vladislav Piafko îi vorbea mereu de Timișoara, ca fiind “un oraș frumos, cu spectatori minunați”¹⁸.

Într-adevăr Timișoara a avut și mai are “un public bun” căruia – așa cum spunea dirijorul Ladislau Rooth – trebuie să i se ofere “spectacole bine pregătite, mai multe și mai variate”¹⁹.

Dar să revenim la repertoriu. După înființarea Operei Române s-a putut realiza unul dintre dezideratele muzicienilor și intelectualilor de aici, și anume **reprezentarea pe scena timișoreană a unor creații autohtone**.

Prima piesă a unui autor timișorean jucată pe scena acestui oraș se pare că a fost *Die Alpenhütte* de Franz Limmer, prezentată publicului în 1845²⁰. În 1868 i s-a montat lui Henrik Weidt, dirijorul trupei de atunci, dar și compozitor, opereta *Herzog von Etranguez*, care a figurat în permanență pe afișele stagiunii. Cinci ani mai târziu o nouă piesă, *Adelma*, a aceluiași autor a obținut un succes de public, dar și de presă, cu prilejul premierei din 2 ianuarie 1873²¹.

După inaugurarea în septembrie 1875 a noului teatru, în ultima parte a stagiunii, compania maghiară, care obținuse concesiunea, a inclus în repertoriul ei piesa muzicală *Joslát*, creație a teologului timișorean Csiky Gergely.

În muzica băănățeană creațiile scenice au ocupat un loc aparte. Ele au apărut la început din dorința de a pune la dispoziția numeroaselor societăți corale românești o serie de piese de teatru cu muzică, acestea fiind inițial doar “adaptări” sau “localizări” ale unor lucrări de autori străini. Între cei care au creat muzică de scenă încă din secolul trecut, se numără Sofia Vlad

Rădulescu, *La maial sau Rosa din spini*, fiind o parte din cele care s-au jucat de diletanții Lugojului de altădată.

La începutul secolului al XX-lea, Iosif Velceanu, pe atunci dirijor al Reuniunii române de cântări și muzică din Reșița Montană, a scris muzica la o serie de piese, pe care le-a montat cu membrii reuniunii reșițene: *Sărăcie lucie*, în 1903, *Bărbații fermecați*, în 1910, precum și *Unde dai și unde crapă* și *Inocenția*.

Tot în perioada antebelică, Tiberiu Brediceanu a compus *Poemul muzical coregrafic Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul în port, joc și cântec*, prezentat pentru prima oară cu prilejul inaugurării Muzeului ASTRA din Sibiu, în 1905. Începând din 1908 o altă lucrare scenică a sa, icoana din popor *La șezătoare*, montată la Timișoara în 1912, a fost jucată de numeroase societăți muzicale din Banat, Transilvania și România, devenind, încă înainte de Unire, un liant spiritual al românilor de pretutindeni.

Maestru de cor la Opera Română din Cluj, în 1924, Hermann Klee a compus opera, *Făt Frumos*, a cărei premieră a avut loc în același an. Încă din 1915, Emil Monția a scris o dramă muzicală, *Ileana*, pe un libret propriu, iar în perioada interbelică, în 1930 *Fata de la Cozia*, a cărei premieră a avut loc la Cluj în 1936, an în care termină și opera *Haiducul Cercel*. În Timișoara, Vadim Șumski a creat opera în trei acte *Manole*, care nu a văzut însă luminile rampei, dar, Editura Moravetz i-a publicat unul dintre coruri.

Vasile Ijac, primul simfonist bănățean, a dedicat scenei baletul *Ivan Turbincă*, compus în 1936, care a avut o primă montare în cadrul Operei Române din Cluj la Timișoara, în 1944. Pe aceeași scenă, un alt balet, *Priculiciul*, al compozitorului Zeno Vancea, compus în 1933, vede luminile rampei în ultima stagiune a acestei instituții aflate în refugiu la Timișoara.

În genul operetei, Filaret Barbu și-a făcut simțită intrarea în pleiada compozitorilor bănățeni, autori de muzică scenică, prin *Privighetoarea albă*, montată de Reuniunea română de cântări și Societatea Filarmonică din Caransebeș în 1924. Ei i-au urmat, în perioada interbelică, *Armonii bănățene*, în 1935 și *Florentina*, în 1940, care se vor juca la Lugoj.

Alți compozitori bănățeni, autori de operete, au fost Kálmán Andrei, stabilit în Timișoara în perioada interbelică, care a scris: opereta într-un act, *Végyári kaláka*, opereta în trei acte *Bagdadi vendég* (*Musafirul din Bagdad*), opereta în trei acte *Vándor felhők* (*Nori călători*), opereta într-un act *Mosolygó brigád* (*Brigada surâzătoare*) și Richard Oschanitzky, cu *Miranda, Mädel aus dem Kokeltal* și *Fräulein Doktor* (*Domnișoara doctor*).

Dar creația de referință rămâne opera *Năpasta* de Sabin Drăgoi, a cărei premieră a avut loc la Opera Română din București la 30 mai 1928. Timișorenii au avut ocazia abia doi ani mai târziu, în mai 1930, să vadă acest spectacol, cu prilejul turneului Operei Române din Cluj. În prima sta-

giune a Operei din Cluj, aflată în refugiu la Timișoara, a fost prezentată publicului și această creație a lui Sabin Drăgoi, devenit noul director al acestei instituții.

Înființarea Operei Române din Timișoara – așa cum am mai menționat – a oferit șansa prezentării unor creații ale compozitorilor din această parte a țării. Din cele 39 de titluri de autori români, 15 au aparținut creatorilor bănățeni: Filaret Barbu, Hermann Klee, Zeno Vancea, Sabin Drăgoi, Cornel Trăilescu, Ovidiu Manole, Nicolae Boboc, Doru Popovici și Bujor Hoinic.

Prin întreaga sa activitate, Opera timișoreană a demonstrat că a fost și a rămas una dintre instituțiile noastre de spectacol, care a promovat marile valori ale creației universale și românești.

NOTE

¹*Monitorul Oficial*, nr. 17 din 21 iunie 1946.

²Soliștii Fenia Nicolau, Filomela Piteiu-Georgescu, Maria Mihai, Illa Cazacu (Liuba), Adriana Ciuciu, Flavia Domșa, Ionică Mihai, regizor, Hermann Klee, maestru de cor, Constantin Daminescu, substitut de maestru de cor, Eugen Gropșianu, asistent director de scenă, corepetitoarele Silvia Chioreanu și Gertruda Haica și, pe atunci coriștii, Viorica Reus, Iuliu Mare și Toma Popescu.

³Ion Nicola, *Opera de Stat din Timișoara se pregătește pentru deschiderea stagiunii. De vorbă cu Aca de Barbu, directoarea noului Teatru liric*, în *Rampa*, București, 15 decembrie 1946.

⁴Iosif Brandeisz, Alexandru Boroș, Alfons Capetanovici, Mircea Hoinic, Carol Czuczu, Valeriu Corbu, Adrian Beldi, Ion Suciu, pentru a nu aminti decât o parte dintre ei.

⁵Soliști care au pus bazele acestei instituții și ale căror prestații artistice au contribuit la bunul ei renume: Lucia Ambruș, Cristian Bellea, Constantin Căiter, Illa Cazacu, Adriana Ciuciu, Gheorghe Corbeni, Flavia Domșa, Mihail Dumitrescu, Dumitru Mihai, Gabi Ganea, Garbis Zobia, Filomela Piteiu Georgescu, Sofia Gheorghieș, Iuliu Mare, Ica și Mircea Mavrodin, Ionel Mărgineanu, Maria Mihai, Titus Moraru, Traian și Fenia Nicolau, Elena Popova, Tomiță Popescu, Vasile Ștefan, Gogu Vasilescu. Lor li s-au alăturat, printre alții, Florica Albu, Elena Botez, Elena Crivăț, Petre Corbeanu, Mihail Gligor, Silvia Ivan, Aurel Mihailovici, Marius Șola, Mira Popescu.

⁶Rodica Grămadă, Michaela Grama sau Rodica Sabin (Miloia), absolvente ale conservatoarelor din țară, iar în decursul anilor, pe Olimpia Bizera, Viorica Pop, Gheorghe Sara, Ana Stan, Elena Brănișteru, Elena Duma, Iulia Ivanov, Alexandru Serac, Nicolae Stan, Vasile Nicola, Petre Branco, Dorin Văidean, Marilena Chirici, Vasile Tcaciuc, Csaba Airizer și alții, precum și pe scenograful Dumitru Popescu și Grigore Gorduz.

⁷Florin Diaconescu, Viorel Săplăcan, Emil Strugaru, Mircea Sâmpetrescu, Nicolae Urdăreanu, Vasile Martinoiu, Iulia Kirkosa, Robert Nagy, Carmen Gurban, Dan Serbac, Adriana Mesteș, Ionel Voineag și alții.

⁸Adriana Ciuciu (Marea preoteasă la spectacolul de inaugurare, din 27 aprilie 1947), Illa Cazacu, Mircea Mavrodin, Iuliu Mare, Tomiță Popescu, dirijorul Ladislau Rooth, prim balerinii Nectara Toma, Elisabeta Feretti, Vasile Fonta. De asemenea, Mira Popescu, Marieta Grebenișan, Nicolae Zaharie, Francisc Dinier, dirijorii Nicolae Boboc, Ioan Kecenovici, Mihai Beleavenco Popescu, balerinii Rodica Murgu, Francisc Valkay și alții.

⁹Ardeleanu, *Opera din Timișoara și operetele*, în *Luptătorul bănățean*, Timișoara, 15 decembrie 1947.

¹⁰*Larousse. Dicționar de mari muzicieni* (coord. Antoine Golea, Marc Vignal), Ed. Univers

Enciclopedic, București, 2000, p. 457.

¹¹L.B., *Nobilă dăruire. Convorbire cu Nicolae Boboc, directorul Operei din Timișoara*, în *Orizont*, Timișoara, 12 octombrie 1972.

¹²*Ibidem*.

¹³Ion Jurca Rovina, *Ne străduim să răspundem exigențelor publicului*, în *Drapelul Roșu*, Timișoara, 16 septembrie 1973.

¹⁴Ovidiu Manole, *Incursiune în spațiul ratării sau Romanul operei "Măiastra"*, ediție semnal, Ed. Mirton, Timișoara, 2000, p. 2.

¹⁵Mihai Sorin Lazăr, *Sper ca publicul timișorean să mă adopte printre interpreții pe care-i iubește*, în *Renașterea Bănățeană*, Timișoara, 13 iunie 1997.

¹⁶Maria Mărgineanu, *Concertul putea să fie prezentat pe orice scenă a lumii*, în *Renașterea Bănățeană*, Timișoara, 23 septembrie 1992.

¹⁷Scrisoare adresată de Mihail Munteanu lui Titus Tîrnea, 14 octombrie 1997.

¹⁸Lava Bratu, *Da, oraș frumos, spectatori minunați*, în *Drapelul Roșu*, Timișoara, 17 octombrie 1987.

¹⁹Daniela Bota, *Cronica unui eveniment amânat*, în *Renașterea Bănățeană*, Timișoara, 21 octombrie 1992.

²⁰Braun Dezső, *op. cit.*, p. 32.

²¹*Ibidem*, p. 143.

CONSIDERATIONS CONCERNANT L'ACTIVITÉ ET LE RÉPERTOIRE DE L'OPÉRA ROUMAIN DE TIMIȘOARA

Résumé

Fondé en 1946, la présence de l'Opéra Roumain de Timișoara dans le paysage musical de la ville a été une nécessité pour son public, parce qu'il y avait une tradition de plus de deux siècles et demi du théâtre lyrique de Timișoara.

Son inauguration a eu lieu le 27 Avril 1947 avec la première de l'opéra *Aida* de Verdi. Son premier directeur a été Aca de Barbu, soprane renommée, qui a formé un collectif artistique et technique très valeureux. Sous sa direction, l'Opéra a eu des résultats remarquables.

La période qui a suivi, après sa destitution sur des raisons politiques, s'est trouvée sous le signe de nouveaux efforts et réalisations. Le moment .. a été atteint dans l'année du jubilé de dix ans. Mais, la plus importante période de l'activité de cette institution a été celle sous la direction du conducteur et compositeur Nicolae Boboc. Dans les onze saisons théâtrales sous sa direction on a monté 46 de nouveaux titres en première. La décennie qui a suivi a apporté une série de malheureux changements pour l'art et la culture, qui se sont ressentis aussi au niveau de cette institution.

A partir de 1989, on a commencé une nouvelle période pour l'Opéra de Timișoara avec des difficultés inhérentes. Mais, en tenant compte de "la

décimation" des collectifs artistiques due à l'ouverture des frontières. Les microsaïsons sont devenues graduellement des activités du domain du passé. Mais, on a trouvé des fonds pour les festivaux et les tournées internationales auxquelles l'Opéra Roumain de Timișoara s'est constitué dans un messenger important de l'art interprétative roumaine.

Au long de cinq décennies, la grande majorité des ouvrages inclus dans le repertoire de l'Opéra Roumain de Timișoara ont appartenu au genre de l'opéra: 75 créations desquelles 24 roumaines, ça veut dire environ un tiers. L'Opéra a bénéficié de 30 titres nouveaux desquels trois roumaines. Les 50 spectacles de ballet ont été réalisés soit par la mise en scène des ouvrages consacrés du genre, soit par des ouvrages de la littérature musicale universale ou roumaine, soit sur des collages musicaux, en différentes conceptions corégraphiques. La création roumaine a occupé un lieu méritueux dans la culture roumaine de ce genre artistique aussi: 14 titres desquels trois ont été des transpositions corégraphiques de certains ouvrages symphoniques.